

GLASANJE

KUMOVANJE

I kategorija — ime

Marko Kral, Crešnev Dol, Sloestica, Karadžuzel, Železna Reka, Ruž, Hanić, Bolen Dojčin, Kojčanik, Svadbar, Stopan, Prokopisan, Lipsan, Stapisan, Aman.

Na svaki otkriveni element u prirodi stavlja se znak. Pesma treba da bude ozaglavljena, pesnik imenovan, obeležen, bez razlike da li je to uzvik, lelek ili prokletstvo. To je potrebno da bi se pesma kazala, ispevala, da bi prozevala. Ako pesma može to da izdrži, tada je to epska pesma i epski je i pesnik.

Mendeljejevljeva tablica će se popuniti i proširiti do raspadanja (formalno). Naši epovi nam daju više nego reč, daju nam ime. Ep se oslanja na prvo ime (reč koja je već bila reč, reč praveč, reč kojoj je dato ime, reč krštena i imenovana) kao što se nekada u Njutnovom vremenu postanak sveta oslanja na „prvi impuls“. Time se dokazuje svoju povezanost sa duhom jedne kulture i slovom jednog naroda čija je vrednost poznata (što ipak ne znači da pesnik nije slobodan da nju potvrdi ili odbaci — ili čak izjera).

Imena se ne stavljaju slučajno, na izgovaranju se radi zvučnosti (njena rezonanca i tako ruši sve lažne prostore): ime u epu je vjokškovodja radnje. Ime nije lična imenica, ime dobija funkciju i nije samo dobro za izgovaranje po kućama, svadbama, putevima i rastićima. Ime je orvo krštenje i kumovanje. Neka ne bude ono samo neotkrivena reč, neka ne bude ime statističarsko, izgovarano po losorima, pred matičarima i ponovima, crkvama i domovima. Neka ono u pesmama bude — heroj.

BACANJE KRSTA

II kategorija — množina, masa

Lisje, drvja, vetrišta, seništa, doždovi, semejstva, leleci, veminja, letnina, zimni na, kljivi, kukavici, mitinzi, pretci, žetvi, vojski, vojni, ovi, svoini, oni, trnje.

Svet stoji (ne puzi), oslanja se i gradi se iz bezbroj elemenata, logika, atoma. Stvari su u množini, zbirnoj ili običnoj tj. sabiraju se ili množe, razmnožavaju.

Ako ime prevodi ep, množina čini njegovo jezgro. Množinom se ep puni, kroz množinu se prazni, prosejava, pa tako nikada, nema vremena da umre, da bude mrtav, osuđen je uvek da bude nov. Ep izviruje iz masе, približava se imenu i opet se vraća natrag.

U epici postoji mnogo pesama i mnoštvo pesnika znanih i nezvaničnih, kumuju im. Jedni smo od njih. Znani čak i imenovani. Zbog toga od imena izvlačimo kredite. Njime opet pronalazimo množinu, većinu iz koje smo ponikli.

Mi nemamo ime — mi smo množina. Odrličemo se svake rodbinske veze. Na kraju ime i nije tako daleko od množine. Jer ime izgovarano hiljadu puta na hiljadu govornih i nemuših jezika — nije više samo ime. Ime postaje množina, a i oni koji su ga izgovorili. Velika pretpostavka izgovaranja i beleženja odigrava se u prostoru, sredini u kojoj se ep prošire i ostvaruje. I mi na kraju vidimo da je i množina imenovana u prostoru i da se uopšte sa rečima postupalo veoma loše.

Množina opet može da bude masa, živa ili mrtva, u koju smo pojedinačno zaljubljeni, stavljajući se pod zakon gravitacije i dijalektike i uzimajući masu kao mogućnost i zemljinu težu.

I mrtve mase privlače prostor započinjući život, organski život. Prostor oko njih se krivi, puni se skrivalicama, leže u embrione, u reč, da bi se u njop opet uzdigao, raspuče.

Sto*, pak, na kome pišemo nije ni četvrtast (rangiran) niti pak okrugao (liberalan) i njegov kraj

uopšte ne možemo da sagledamo. Masa, i uopšte materija je beskonačna. Sve je materijalno i sve ima mogućnosti da to ne bude. Materija se stepenuje. Ali i najprostija masa ima prostor, a u prostoru se rasprskava i razleće množina igrajući, vesela se i venčavajući se sa imenom.

ALEA JACTA

III kategorija — prostor

„Dajte nam dovoljno prostora i mi ćemo od svake stvari da napravimo pesmu“ uzvikujemo mi danas sledeći pravilo: kriku treba dati prostor u kome će odjeknuti i vreme za koje će stići do uha. Neka to ne bude neki iskreni prostor koji može isto tako zanatski da se ponovi kao što može da se versifikuje jedan tekst. Treba pronaći savim novim prostora, divlje i akustične, koji će se krčiti novim emocijama i bogatim sudarom imena i množine. Pesma treba da bude okružena u prostoru kao novorođeno, embrijon uma. Nijol je nedovoljan svaki onaj prostor u kome ona ne bi mogla da se okrene oko svoje životne ose, u kome ne bi mogla da se sakrije i da pobegne. Ona traži onaj prostor u čiju mogućnost ispunjavanja su prvi ljudi sumnjali, da bi posle duetih bitki filozofa oko toga to dokazale egipatske piramide i hramovi Majja. Onaj prostor koji potpuno ispunjava samo prost beznačajna smrt koja je isključena iz trajanja. (Naj nam bože da osetimo i tu slast!)

Prostor treba da se pronalazi zato što njega najviše i ima u svemu i svačemu. Prostor treba da se traži u slikama, pretpostavama, idejama i u samoj reči u čijem odjeku se krije mnogo svetlih prostora i da se uvodi u pesmu kao polje na kome će moći da se diše, izduvava, eksperimentiše (jer zaista, za šta treba više prostora od avanture koja traži beskrajinost). Ustvari, svaka je pesma, čije je prvo odmotavanje u znaku uvodjenja novih prostora, epska. Pesma treba da otvori nove puteve, a ne da zatvori svoj sopstveni.

I zato kada mi danas arhimedovski uzvikujemo: dajte nam prostor... mislimo na ovo: dajte nam prostor u kućama, prostor u stvaralaštvu, prostor u glavi, pa ako hoćete i prostor na hartiji. Dajte nam ga pa ćemo mi veš umeti da ga popunimo slovim a dugim i velikim kao osvetljeni **AUTOPUTEVI I IZGRADNJE**, visokim kao kule: ako je potrebno mi ćemo graditi ta slova.

OPKLADA NA JADAC

Ako treba da se preispituje drža: jem ruke neka vrednostna praga stvaranja nečeg novog, tada je to na prvom mestu humanost i humano u čoveku. Jer oduvek je humanost bila iz spiska izvikivana uz ratove, revolucije i manifeste i ponovo je bila potvrđivana delima i dažbinama. Humanost je sama-po-sebi primitivistička, naivna i na brzinu skrojena utilitaristička želja za popunjavanjem kaša pred blagoutrobljem. Mi danas u nju, jasno, ne verujemo inače bi prvom sretnom čoveku gurnuli prste u oči. Dok ne prestane svako lupanje u grudi i svako plačljivo hvaljenje „dobrote“.

Borba između dobra i zla je najstarija evanđeljska definicija epa. U njoj nije uvek pobedjivalo dobro. Ali je humanost bila uvek na vidiku, dokazana, ili jednostavno ispričana. Ukoliko se ona više izvikuje, utoliko se više iskuvava u čoveku, utoliko je veća njena priča i njen trijumf (a to se baš želi trijumfovati ili se oseća potreba za tim, mada je to opet na njenu štetu). Da, ista je priča, ali, molim, druga svirka. Biće i dosvirana. Mi sviramo. Vi plaćete.

Epovima o istinskoj suštini čoveka on će biti moralno zasenjen, zasenjen.

* Igra reči: m a s a na makedonskom znači i sto (prim. prev.)

VREME UPITNIK

Moderan haos je uveo Razum. Zajedno sa njim i povorku burleski, lakrdija, apstraktnosti, apsurdnosti. Tragedija je izgubila smisao koji je imala u Renesansi i Zlatnom veku i utajila se u svakidašnji zamenjujući pučku „operu bufo“. Mi joj više ne verujemo. Ona još uvek pali ali doći će vreme kada će se izraditi nešto od čoveka i za čoveka.

Jer srce sveta je veliko i mi stojimo u njemu.

STARI EP

Linearnost starog junačkog epa koji sledi ritmički odmerenu naraciju stlomili su polovinom Novog veka sukob osećanja i racionalnog sve zaoštrijala dramatika koja je na kraju dovela do „foka svesti“ retrospektivne reminiscencija. Zato narativno i nije više osnovno u epu već ta uloga prelazi na sam sukob tema koje narativnost postavlja zadržavajući svoje mesto kao pozadina, refren, radi ispunjavanja prostora ili radi njegovog razotkrivanja. Nekada je narativno bilo sukcesivno napredovanje vremena, sada ono napreduje u prostoru ili bazi od njega da se izgubi. Vrhunac epa je u dramatskom konfliktu (junak ubija aždaju, mi škrabamo manifeste) što je istovremeno zrešenje svih estetskih, moralnih i drugih pitanja. Ali taj glavni sudar situacija ne mora da bude jedan i jedinstven, što znači konačan, čak ne mora ni da se raspoznaje kao takav, jer suštinski, razbijajući naraciju kao kontinuiranu masu, razbija se i njegova jedinstvena važnost, pa možemo da ga zavalimo rojem drugih manjih i većih sukoba emocija koji napreduju savladujući materiju i formu dotle dokle to traži (ili ne traži) rasplet.

ŠTA JE SA TOM MRCINOM HEROJEM NAŠIM

Zašto nemamo danas lik savremenog heroja? Zato što njegovi koreni i životi nisu ovde, mada on sada prvi put oživljuje i oslobadja se. Zato što je on još uvek tamo gde smo ga ostavili, u narodnim epovima i apokrifima, savremeni heroj je pesnik, slepi guslar koji priča o sebi pretvarajući se u aluziju i metaforu, u najsvurolju stvarnost koji se granči sa ljudskom, savremeni heroj je srednjovekovni prepisivač koji skapava bez širokih prostranstava sa vazduhom radi preobražaja rukopisa, savremeni heroj je devetnaestovekovni prosvetitelj pod čijom građanskom nepreviđenju ključaju istine i zablude zamenjujući jedna drugu, savremeni heroj je konačno ovaj naš današnji čovek koji ne može još uvek da se snadje u svojoj totalnoj emancipaciji zaraženoj potrebom ali ovlaš alijenacijom i dezintegracijom modernog čoveka i njegovom fanatičnom željom i potrebom za novim životom. Savremeni heroj je hiljaduslejava aždaja iz bajki koja govori odjednom svim svojim glavama i čiji govor mora zbog toga da bude nemuš, mučav, mutav, upola legenda, upola nestvarnost, upola metafora, sa hiljadu života koji će biti oduzeti i koji svakako treba da budu oduzeti ali tek kada ih on sam proveri da bi video koji je od njih preživeo a koji ne, koji od njih sadrži klicu života, atom snage koji će mu pomoći u ovom vremenu kada ga sve gura ka stavu stalnog heroja tj. onog koji upravlja koji živi ovovremenski. Zato savremeni heroj mora isprva da bude nedonošče, široče bez macke i oca, bez vremena i svog doma, stranac u sopstvenoj kući, metafizički upitnik za sve starije vrednosti koje treba proveriti, uzvezan kompleksima od glave do pete u svojoj skupocenoj čauri, nesrećni pandan svog vremena. Ali baš zato što je kao mitološko neuništivo biće koje se budi i sadrži hiljadu života, nijedno od ovih prokletstava tako fatalnih za zapadnog čoveka, neće biti konačno, ako se potraži sama sadržina i izvuče jedna životnost i jedna egzistencija u odnosu na epohu. Vreme tu igra samo ulogu mere, kada se zna i veruje da će on, taj savremeni heroj, sigurno da izvojuje pravo na status svetskog podanika.

U našim pesmama junaci su prvo pesnici, junaci smo sami mi.

S makedonsko prevao
Vlada UROŠEVIĆ

GORKA SELJENJA

IV.

Gde su mačevi živih?
Pečalbari sa natovarenim konjićem ostaviše lađe sa žitom na moru i vratise se uz zvuke čekića. Glad silazi niz brdo da ih sačeka. Spavaju dete kao da se ništa ne događa. Spavaju sa ključevima gladi na gumnima. Smrt je naoblčila nebo. Mi skupljamo pokrivače. Neka domovi plaću za nama. Spavaju o ljubavi, venčamo prvo osećanja, zatim tela i behu dan i noć i dete nam čuvaše postelju. Ali šta bi? Glad pusti pipke u krv, u seme i sada se hrani kljanjem. Gde su mačevi živih?

VI.

Odmor pod najvišim drvetom koje se hrani sokovima mora. I dok ja, dečak, brišući znoj sa čela produžujem da pišem ovaj spev o našim seljenjima roj zlatnih ptica proleće mi nad glavom noseći tužnu vest iz naših sela. Kosci u žezu piju rakiju usred cveća. Žuti gromovi iznad kuća. Oh, južno od mene u jednom selu sunce zalazi uz dečji plač. Gore su vetrovi koji piju oblake, dele crkvenu zemlju i postavljaju medaše sna. Zemljače, gledaj ovu lepu sliku mora kojim su nas plavili u dčinjstvu. Ja sam ta senka koja prebrojava pesak čekajući brodove. Neće ni doneti ni svilu ni blagorodno seme. Ostaje mi pesma i oganj u krvi.

Nagrada pripada pešacima. Cvetovi i munje trepere u praznim sedlima. Nekoliko pčela sa medom u ustima [zubi

nad praznim sudovima po kući. Mi smo se povukli iza peščanih kula, iza nasipa, ostavljajući [crve da nas brane od podmulkih napada. Ravnica je zeleno platno napadano skakavcima. Bose vojske leta se obuvaju i pune puške kurčumima od cnetnog praša. Ujesen slavuji gube glas. Onaj koji je prošao kroz prazna sela primetio je jednu pticu kako leti nehom upravljana mirisima zemlje. Utrobe su zvečeće. Ja sam prvi ljubavnik.

Mesec izgreva sa slikama rata. Izvadiše seme iz zemlje; kukci koji su noćili ispod kamenja ne probušide se da ozvuče dan. Suša je letela putevima. Pustimo još jednu suzu i sve ćemo zaboraviti. Mi smo poneli i oganj sa sobom. Ne pokazuj prst, ne misli na smrt. Ja sam [prvi ljubavnik.

Ali jedan mladić leži mrtav ispod divlje ruže u šumi. Proleće u vodi. Zabe pevaju pod prolećnim ledom, čiste se prazni ambari. Crv dubri zemlju vazduhom koji izdiše, sav prolećni vazduh slavuj pretvara u pesmu a žene krađu rumenilo od šipaka. [Kakav pejaž odmora. Zaklapam oči i gledam kako prolazi smrt. Ne može se zaspati ispod pokrivača straha. Jedna zvezda u [noći pretvara se u staricu. Deca ubijaju svoje ptice da bi videli [koliko su lepe. Časovnici zvone. Krv je pričest, telo bela biljka, ljubav ima svoje boje. Dugo ćeš se sećati mog poljupca. Odmorimo se još malo i razmislimo o sutrašnjem putu.

Kritica rije čas ispod mora čas ispod snega. Leto se završilo požarom jedne kuće. Ružo moja što te ostaviš na čardacima [zagledanu u porudu vode, izgejalo je sunce i doba rata. Moj mač je pun mrtvog vazduha. Gomile peska u kojima je zatvoran duh mora. Ispod kopita mog konja venu ruže. Ja tražim liniju njenog tela i stvaram muziku koja čini da kasnite. Odmor, a u odmoru nam gori sveća.

VIII.

Plemena su se parila kraj ognjewa. Porod je plakao u vazduhu. Bačeno je bilo seme i više nisam čuo buđenje ni uplašene životinje. Moje rasrđeno detinjstvo sa najviših drveta gledalo je zelene poseve i nagli rast oblaka koji su pripremali dnevnu pretstavu kiše. Igra sam se kritičnjacima. U vazduhu se rascvetavao otrov koji su udisale previše raspevane ptice. Ali ne zadugo.

Na belim konjima ti stranci dojahše i pregaziše brda i oznojena lica priljubise na hladne prozore. Brao sam oskuđno korenje. Mišja gnezda su se razmnožavala po žetvama. O ušasno: posle poljupca dolazi smrt.

I jedne jeseni obasjane svećama svečano sakupih svoje tralje i sidoh u ravnici ostavljajući iza sebe lavež pasa i ognjište mog ratničkog plemena. Bilo je bačeno gorko seme u moju zemlju.

Radovan PAVLOVSKI

Pesme Bogomila Džuzela i Radovana Pavlovske, pretpostavljamo mlađe generacije makedonskih pesnika, objavujemo kao ilustraciju i potvrdu stvarnosti i stvaranja iznesenih u njihovom manifestnom tekstu „Epsko na glasanje“. (Pr-m. Redakcije)